

Inleiding door prof. dr. Nico Nelissen

Nico Nelissen leidt het begrip 'iconisch' in met een afbeelding van de heilige Christus geschilderd op een houten tableau. Wat is iconisch? De beeltenis van Jezus of Maria zijn klassieke iconen, maar ook de pictogrammen en icoontjes op onze digitale apparaten zijn iconisch. **Een iconische woning valt te omschrijven als een woning die wordt gekenmerkt door een pictografische weergave van die woning.** Het beeld van de woningen is direct herkenbaar. Dit in tegenstelling tot ongebruikelijk vormgegeven woningen, die wel opvallen of excentriek zijn, maar daarmee nog niet vanzelfsprekend een icoon.

Nelissen neemt ons mee op zijn reis langs verschillende klassiekers: Casa Battló van Gaudi, Villa Majorelle van Henri Sauvage, Villa Tugendhat van Ludwig Mies van der Rohe, Villa Savoye van Le Corbusier, Haus Wittgenstein en het Melnikov huis.

Wanneer wordt een woning tot een icoon? Volgens Nelissen worden woningen min of meer intuïtief gewaardeerd als iconisch via de zogenaamde reputatiemethode. Betrokkenen of deskundigen vinden het huis waardevol door de schoonheid, het verhaal of de context en vragen aandacht voor het behoud, gebruik of herstel van de woning. Een aantal punten zijn dan van belang: De woning heeft een herkenbare naam, is bereikbaar, de opdrachtgever en/of de architect zijn bekend of beroemd, het huis is in gerealiseerde toestand bijzonder vanwege materiaalgebruik, architectuuroppvatting, verlichting, schoonheid etc., het huis is (theoretisch) nog bewoonbaar en het huis is betekenisvol binnen de (toenmalige) maatschappelijk context. Het Jean Prouvé huis in Nancy is bijvoorbeeld iconisch te noemen omdat Prouvé zijn ideeën over betaalbaar wonen uitwerkte in een bouw pakket van geprefabriceerde industriële onderdelen en daarmee voorbeeldstellend was. Het avant-gardistische Melnikov huis is binnen de Sovjetcommunistische maatschappij van de jaren twintig een wonderbaarlijke verschijning.

Het referentiekader voor iconische woningen wordt door Nelissen aangevuld met de volgende bevindingen. Iconische woningen:

1. liggen vaak op een uitzonderlijk mooie plek
2. zijn vaak solitaire gebouwen
3. zijn gebouwd in opdracht van een economische (en artistieke) elite
4. zijn ontworpen door toparchitecten
5. verraden avantgardistische idealen
6. lopen voorop wat betreft constructieprincipes en toegepaste materialen
7. zijn vaak Gesamtkunstwerken
8. zijn leeg komen te staan en in verval geraakt
9. zijn geen woning meer
10. zijn door 'fou' of monumentenorganisatie gered
11. zijn doorgaans voor veel geld gerestaureerd
12. fungeren als architectonische trekpleister (archibedevaartsoord)

Hebben we in Nijmegen en omgeving ook iconische woningen? Ja! De villa dr. Kalff van Jan-Jacob Weve uit 1889, Villa Dennenheuvel van Oscar Leeuw uit 1900, Villa Westerhelling van Oscar Leeuw uit 1912, Kasteel Heyendaal van Charles Estourgie uit 1914, Huis Wylerberg van Otto Bartning uit 1924, woonhuis Tienstra van Emile Estourgie uit 1963 (verbouwing door Frank Willems in 2015), woonhuis Melzer door Bob Melzer uit 1988, Villa Lubbers door Jo Coenen uit 2008, Villa Verriet door Vera Yanovshtchinsky Architecten uit 2008, villa De Boer door Paul van Hontem uit 2015, Loft Home door BKVV architecten uit 2016, et cetera. Gaat dat zien!